

postępowanie upadłościowe) i jurysdykcję w sprawach handlowych. Opis stanu prawnego uzupełniają dokumenty praktyki, ilustrujące np. tryb powstawania spółek, sposób emisji weksli, pozycję kobiet w prawie wekslowym czy np. położenie bankrutów w relacjach literatury pięknej.

Trzecia część książki *Od kodeksu handlowego Napoleona do początków XX w.*, napisana według układu podobnego do dwóch części pierwszych, zawiera w czterech rozdziałach opis: 1) stosunków gospodarczych kapitalizmu liberalnego z charakterystyką rewolucji przemysłowej i poglądów Saint Simona na społeczeństwo i gospodarkę wczesnego kapitalizmu, 2) nowych form przedsiębiorstw funkcjonujących w dziewiętnastowiecznej działalności przemysłowej, handlowej, finansowej² i ubezpieczeniowej, 3) związków państwa liberalnego z handlem, zapoczątkowanych dekretem z marca 1791 r. o wolności handlu i przemysłu we Francji, realizowanych przez ustawodawstwo patentowe, podatki, działalność Ministerstwa Handlu i porozumienia państwa z przedstawicielami grup interesów ekonomicznych, 4) źródeł prawa handlowego w XIX w., ze szczegółową analizą przepisów kodeksu handlowego Napoleona i prawa o spółkach z lipca 1867 r.

Bogactwo materiału faktograficznego, przejrzysta konstrukcja, wzorowa metoda wykładu, wiążącego instytucje prawne z realiami stosunków gospodarczych i praktyką funkcjonowania norm prawnych to najważniejsze walory tej wartościowej i interesującej nie tylko dla historyków prawa książki.

EWA BORKOWSKA-BAGIEŃSKA (Poznań)

Władysław Bojarski, Wojciech Dajczak, Andrzej Sokala, *Przewodnik do ćwiczeń z prawa rzymskiego* pod redakcją Władysława Bojarskiego. Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Skrypty i teksty pomocnicze, Toruń 1990, ss. 216.

Pośród wielu ukazujących się skryptów uczelnianych chciałabym zwrócić uwagę na wydany w Toruniu *Przewodnik do ćwiczeń z prawa rzymskiego* pod redakcją Władysława Bojarskiego. Jest to pozycja wyróżniająca się wśród tekstów pomocniczych do nauki prawa rzymskiego. Do tej pory bowiem wykazy tekstów źródłowych ograniczały się do podania łacińskiej treści dobranych cytatów z CIC oraz mniej lub bardziej udanego tłumaczenia na język polski. Typowym przykładem może być *Wybór źródeł rzymskiego prawa prywatnego* autorstwa Wacława Osuchowskiego, wydany jako skrypt uczelniany na Uniwersytecie Jagiellońskim. Tymczasem toruński *Przewodnik* przełamuje ten schemat i wychodzi z całkiem odmienną propozycją dla studentów. Przede wszystkim nie podaje polskiego tłumaczenia łacińskich tekstów. Zamiast tego są tzw. preparacje, czyli słowniczek kluczowych słów tekstu, który pozwala na jego samodzielne przetłumaczenie przez studiującego, mającego pewne minimum znajomości łaciny. Autorzy skryptu bowiem wyszli ze słusznego założenia, że gotowe tłumaczenie byłoby narzuceniem określonej interpretacji tekstów. Tymczasem są one dobrane tak, aby ilustrowały istniejące wśród rzymskich jurystów kontrowersje, toteż możliwość samodzielnego tłumaczenia stwarza okazję do dokonania własnego wyboru w zakresie wykładni tekstu. Ma to

² Wśród nielicznych w książce wątków polskich, zwraca uwagę przedstawiona między innymi inicjatywami bankowymi, inicjatywa Ludwika Wołowskiego, który w 1852 r. założył we Francji oparty na wzorach niemieckich i rosyjskich bank ziemski „Le Crédit Foncier” (s. 236 i n.).

wielkie znaczenie dydaktyczne, gdyż zmusza wręcz studentów do twórczego myślenia. Pozostaje mieć nadzieję, że studenci sprostają tym wymaganiom.

Ważną zaletą jest podawanie (tam gdzie to jest możliwe) treści stosownych, aktualnie obowiązujących przepisów polskiego prawa cywilnego, rodzinnego lub karnego, co stanowi znakomitą ilustrację rzymskich korzeni tego prawa i niewątpliwą zachętę do nauki prawa rzymskiego. Teksty wraz z preparacjami zawarte są w rozdz. II stanowiącym zasadniczą treść skryptu. Bardzo pożyteczne jest również podanie w rozdz. I alfabetycznego wykazu łacińskich definicji i sentencji wraz z ich, nie budzącym wątpliwości tłumaczeniem. Dodatkową wartość ma wskazanie autora i miejsca skąd cytaty pochodzą. Dobrym pomysłem jest umieszczenie rozdziału III, zawierającego przykłady glos, które pozwalają na przybliżenie studentom tego pojęcia. Podobną rolę odgrywa rozdz. V podający przykłady czynności prawnych.

O tym, że omawiany *Przewodnik* ma charakter kompleksowy, świadczy umieszczenie w nim również rozdziału, poświęconego jurystom, gdzie w alfabetycznym układzie podane są informacje o ich życiu i prawniczej twórczości, a następnie chronologiczne zestawienie samych nazwisk. Bogatą treść skryptu uzupełnia jeszcze aneks, który zawiera: systematykę Digestów Justyniańskich, chronologiczne zestawienie zbiorów prawa rzymskiego oraz listę cesarzy rzymskich, następnie przykłady źródeł literackich istotnych dla poznania prawa rzymskiego oraz przykłady przebiegu karier urzędniczych.

W sumie powstała praca godna pochwały zarówno pod względem zawartych treści, jak i wybranej formy. Z pełnym przekonaniem można stwierdzić, że stanowić ona będzie interesującą pomoc w prowadzeniu niekonwencjonalnych ćwiczeń z prawa rzymskiego. Mankamentem jest niewielki nakład (1000+70 egzemplarzy), który w praktyce ogranicza zasięg *Przewodnika* do UMK w Toruniu. W związku z tym nasuwa się pytanie, czy nie byłoby celowe wydanie tego skryptu w szerokim nakładzie tak, aby stał się dostępny również w innych ośrodkach uniwersyteckich.

MAGDALENA KRASOŃ (Katowice)

Rechtsgeschichte in den beiden deutschen Staaten. Beispiele, Parallelen, Positionen. Hrsg. von Heinz Mo h n h a u p t. Vittorio Klostermann, Frankfurt/M. 1991, ss. XVI + 816 (=Ius Commune. Sonderheft 53).

Tom, który został wydany jako jeden z zeszytów specjalnych w ramach serii „Ius Commune” przez Instytut Historii Prawa im. Maxa Plancka we Frankfurcie nad Menem, zawiera 34 studia pióra renomowanych historyków prawa z obu państw niemieckich, poświęcone węzłowym zagadnieniom historii prawa w Niemczech od średniowiecza aż po podział Niemiec z roku 1949 i dzieje NRD. Po raz pierwszy udało się pozyskać badaczy z Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej dla wspólnego opracowania kilkunastu kompleksów tematycznych, gdyż wcześniejsze wysiłki strony zachodniej rozbiły się o bariery politycznej natury, wznoszone przez kierownictwo nauki w NRD. Tom został opracowany jeszcze przed zjednoczeniem i dlatego pozostaje on ważnym dokumentem, poświadczającym poziom i kierunki podejmowanych badań w historiografii obu krajów, jej walory poznawcze i metodologiczne. Było to możliwe dzięki temu, że każdy z 17 badanych obszarów stanowi przedmiot analizy i oceny jed-